KURAN'IN MÜHEYMİNLİĞİ VE KURANİ AYDINLANMA

Rahman Rahim Allah'ın adıyla..

Müheyminlik meselesi

Müheymin "bir şeyi gözetimi altına alıp koruyan ve onu yöneten" demektir. Allah'ın isimlerinden birisidir ve Kuran'ın da bir sıfatıdır. Ayette şöyle geçer: Sana da Kitab'ı, hak ile, kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve onların üzerine bir müheymin olarak indirdik… [Maide 48]

Bir de yine bu bağlamda gözükebilecek; "ihtilafa düşülen şeylerin açıklanması" meselesi vardır. Ayette; İsa (as), "ihtilafa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim" demektedir. [1] Kuran ise "çoğunu kıssa ediyor" denilmekte. [2]

Hasılı Kuran'ın bir doğrulayıcılık boyutu vardır, bu gayet söz konusu edilir ayetlerde, bir de müheyminlik yani hakim olma, otorite olma konumu vardır önceki kitaplara karşı. Bu ise sanıldığından fazladır, zamanla iyi anlaşılmaya başlayan bir konudur ve pek çok da sorun gözüküyor bu çerçevede. Bir defa önceki kitaplar önce olduğu için ister istemez sonraki masaya yatırılır mantıken "uygun mu" diye. Burada ise tersi bir durum olduğu için iyi izah edilmelidir ki net bir durum oluşsun. Lakin işin başlaması çok geçse; bir de o sorun oluyor.

Bir de tarihi süreçte evvela "öncekileri çok sayma" sorunu varsa, sonra ise "sizinki size bizimki bize" tarzında öncekini hiç saymama, adeta kabul etmeme durumu varsa iş çetrefilleşiyor. Fakat dinin dayanaklarından biri önceki kitaplar ve insanlığa bir hitap olmalı bu noktada. İşte buralarda çeşitli tedirginlikler ve problemler göze çarpıyor ve aşılmalı.

---

[1] bkz Zuhruf 63

[2] bkz Neml 76

Görülmeyen Düzelticilik Tarihi

Bilindiği gibi MÖ 1500'lü yıllarda Hz Musa'ya Tevrat verildi ve sonra da İsrailoğullarına peşpeşe peygamberler geldi. Ana kanun Tevrat olmakla birlikte bu peygamberlerin de yazıları Tevrat'a eklendi, büyüdükçe büyüyen bir külliyat oluştu. Mesela Zebur da bu külliyatın içindedir, Yahudiler buna Tanah der, Hristiyanlar ise Eski Ahit der, otuz küsür kitaptır.[3]

Öte yandan bunlar gayet tahrifata da uğramış kitaplardır. Mesele ise şu ki Hristiyanlar kendi kitapları gibi Eski Ahit'i de değişmemiş kabul eder. [4] Onlara göre Hz İsa'nın Tevrat'ın tahrif olduğuna dair bir söylemi olmamıştır, hatta tam tersi bir söylemi olmuştur. İşte böyle bir süreçle Kuran'a geliyoruz tarihi olarak. Yani, dikkat edilirse Kuran; hem Tevrat'ı, hem İncil'i hem de bu anlayışı düzeltmek durumunda. Bu şunun için kritik; malum ki Hristiyanlar Yahudileri sevmez ve eğer Tevrat muharrefse onu ille de kabul etmeleri çok tuhaftır. Neden böyledir? Bu açıklanmalı.

Burada şu da dikkat çekiyor ki; Kuran, Tevrat ve İncil'i gayet kabul eder görünmekte, kendisini "Ehli Kitabın ellerindekini doğrulayan" olarak vasfetmekte ve büyük bir düzeltme hareketi olarak görülmemekteydi yüzeysel bir bakışla. İşte de Hristiyanların Tevrat'ı bunca kabul etmesinin arkasındaki mantık da biraz budur. Çünkü Hz İsa olsun, Hz Muhammed olsun Tevrat'ta önceden bildirilmişti ve söylemlerde "şu elinizdekine bakın" vurgusu çoktu bu yüzden. Bu ise dolayısıyla "elinizdeki sapasağlamdır" hissi de uyandırmakta bir yandan. Ve elbette ortak anlatılar da var. Bu da bu hissi perçinlemekte.

Lakin yine mesela Hz İsa'nın bugünki muharref İnciller'e dikkatli bakılınca bile düzelticilik misyonu da görülebiliyor. Örneğin Hz İsa "Mesih nasıl Davudoğlu

---

3 Bir de resmi olarak kabul edilmeyen peygamber metinleri ve sözlü kültür denilen mişna, talmud, rabba diye adlandırılan bir külliyat var ki İslam kültüründeki İsrailiyat aktarımlarının daha çok buralara dayandığı görülmekte.

4 Hristiyanların yazdığı kutsal metinler ise Yeni Ahit olarak adlandırılır, ikisi birlikte Kitabı Mukaddes olarak isimlendirilir.

olabilir?”[5] der İncil’de, Tevrat’ta Mesih, Davudoğlu olarak işaret edildiği halde. Veya Musa’ya verilen ilk beş kitapta ahiretin geçmediği iddiasına karşı “Siz kutsal yazıları bilmediğiniz için böyle diyorsunuz” [6] der. Tabii metnin akışındaki daha sonraki sözleri bunu tahrif iddiası bağlamından çıkarıyor şu anki metinlerde. Ama bir zorlama da seziliyor bu devam eden sözlerde.Hatta onu Davudoğlu yapmak için Meryemoğlu değil, onun nişanlısı olan Yusuf’un oğlu olarak gösteriliyor İsa (as). Halbuki Meryem’den babasız doğduğu da geçiyor. Buradaki zorlamalar açık. Bunun sebebi, düzelticilik meyilinin biraz derin oluşu, bir de Yahudilerin bu “düzelticiliği” göstermemek için ellerinden geleni yapmalarıdır denilebilir. Çünkü Tevrat öyle ya da böyle onları özel bir millet olarak göstermektedir; Tanrı onlara “halkım” demektedir, vaat edilmiş topraklar diye bir şey vardır, gelecekte ihya olacakları vaatleri vardır, mesela zamanımızda günü geldi bunları gündeme getirebildiler vs. [7] Düzelticilik işte bütün bunları götürecektir. Yine bu bağlamda düşünelim; Hz İsa onca mucize ile geldi ve Mesih diye bekledikleri kişiydi, kurtarıcıydı, peki neden onu kabul etmediler? Madem muharref Tevrat’ı da tastamam doğruluyorduysa?!.. Eksiği neydi?..

Öte yandan, Kuran’ı Kerim’de tahrifat olmadığı için bu düzelticilikler net şekilde görülüyor. Ama burada da şu sorun var ki; Arap milleti ümmi idi, yani bu düzelticilikleri fark edecek bir ön bilgileri yoktu. Belki daha da mühimi, Kuran bu söylemi çok ön plana çıkarmıyordu. Belki bir başka mühim konu, Yahudilerin itirazları olmuyordu. Kıssalar genel olarak Tevrat’ta da geçiyor, hatta daha ayrıntılar veriliyor, Kuran ise belağat yönüyle öne çıkıyor diye bakılıyordu. İşte bu çerçevede bırakın düzelticilik misyonunu, tefsirlerde İsrailiyat dediğimiz Ehli Kitab külliyatının kullanılması ön planda olmuştu ilk zamanlar..

---

[5] bkz İncil-Luka 20: 41

[6] bkz İncil: Markos 12:24

[7] Bu anlamda dikkat çeken bir başka konu, Protestanlıkla ve Kitabı Mukaddes’in her dile çevrilmesi ve herkesin inanç kaynağı olarak okumasıyla Yahudilerin etkinliğinin artması arasında bir paralellik gözüküyor.

Yani yüzlerce yıllık Tevrat'ın düzeltilmesi meselesine ve İncil'in düzeltilmesine sıra gelmemiş.. Elbette bir yandan, "İsa'nın Allah'ın oğlu olmadığı" gibi, "Allah'ın yedinci gün dinlenmediği" gibi çok net düzelticilikler maruftu. Fakat bu da kitabi bir zeminden ziyade "öyle diyorlar" üzerinden yapılıyordu. Yani "kitaplarındaki şu ayette şöyle yazıyor, bu yanlıştır" şeklinde değildi algı. Sonra yavaş yavaş kitapların tahrifatı gayet fark edilecek ve bu yönde bir algı gelişmeye başlayacaktı fakat burada da şöyle bir ikilem oluştu. Acaba Hz Muhammed (sav) zamanında gerçek Tevrat, İncil vardı da sonra mı tahrifat oldu? Çünkü rivayetlerde bahsedilen, Kuran'da işaret edilen, açık mübeşşirat şu anki metinlerde yok. Hasılı, bu defa da "bugünki metinler, Peygamberimiz zamanındaki metinler değil mi yoksa?" algısı oluştuğundan Kuran'ın düzelticiliği boyutuna tam girilmedi.

Tefsirlerin Seyri

Tefsirlere baktığımız zaman Mukatil, Taberi, İbni Ebi Hatem, Salebi gibi ilk zaman müfessirlerinde İsrailiyyat çokken, özellikle Haçlı seferlerinden sonraki müfessirlerde açık bir İsrailiyyatı kullanmama damarı belirmeye başlamıştır.[8] İbni Atiyye, Zemahşeri, Razi, İbnül Cevzi, İbni Kesir, eleştirel ve dikkatli olmuşlardır. Burada özellikle iki devrin belirgin isimleri Taberi ve Razi üzerinden iş iyi okunabilir.

Tabloya şöyle bir bakarsak; Mesela, Mukatil, Sad 33'ün tefsirinde "Süleyman atların başlarını ve bacaklarını kesti" demiştir, ondan sonra gelen Taberi "okşadı" diye tefsir etmiştir. Kurbanlık oğul, Mukatil'de ve Taberi'de İshak

---

[8] Tabii denilebilir ki ilk zamanlarda mutezili müfessirler de vardı, eserleri pek günümüze gelmese de onların rivayetçi değil de dirayetçi olduklarını düşünebiliriz, onlar ne olacak?! Elcevab; elbette akılcı damar da vardır fakat burada genel akışı konuşuyoruz. Yoksa sonraki dönemde de İsrailiyatı gayet aktaranlar vardı fakat dominant akış o değildi.

olarak geçer[9], Razi, İsmail der. Davud (as) hakkında birine komplo kurup eşini aldığı ithamları vardı, Razi bunun olamayacağını söyler. Harut ve Marut adlı meleklerin yoldan çıktığı rivayetleri vardır, Razi olamayacağını söyler. Bütün bu örneklerde ilk tefsirlerde İsrailiyyat hakimdir. Yani Ehli Kitab'tan gelen ama kitaptaki yeri belirsiz, çoğu zaman da ana metinlerde olmayan rivayetler.. Yine, Taberi'de geçen; Talut kıssasındaki nebiyi Eşmuvil olarak doğru şekilde isimlendiren Vehb bin Münebbih rivayeti, beri yandan çok ciddi bir hata barındırmaktadır. O da; tarihen çok sonraki Hezekiel, İlyas, Elyesea gibi nebileri Talut öncesine koymasıdır. Öyle ki arada 500 yıl falan var. Razi ise şöyle bir sıra verir; Yûşa, Şemvil, Sem un, Davud, Süleyman, İşaya, Ermiya, Uzeyr, Hezekyal, İlyas, Elyesea, Yunus, Zekeriyya, Yahya.[10] Bu defa da Uzeyr sonrası yanlıştır. İlyas, Elyesea ve Yunus, Süleyman-İşaya arasında olmalıdır, Şemun da Şemvil (Samuel)'den önce ve Hezekyal, Uzeyr'den önce..

Hasıl işin düzele düzele geldiği yönler olduğu çok açıktır, lakin bazı bilgilerin çok zaman alması şaşırtıcıdır. Örneğin h.700'lerdeki İbni Kesir'in tarihinde bile doğru sıra yok. Hatta ilk Türkçe tefsir olan Tıbyan Tefsiri'ndeVehb bin Münebbih'in verdiği aşırı yanlış sıra vardır.[11] Gördüğümüz kadarıyla sadece Bikai (vefat h. 885-m. 1480) bu konuya eğilmiş, burada bir yanlışlık olduğunu, Hezekiel'in sırasının bu olmadığını vurgulamıştır.[12] Fakat rivayetler dolayısıyla iş daha uzun süre öyle gitmiş.

Bu zaman işinin çok karıştığı meselelerden birisi de Buhtunnasr (Nebukadnezar)'ın İsa (as)'dan sonra Kudüs'ü işgal ettiğinin düşünülmesidir. Razi, bunun böyle olmadığını söyler. Tabii Razi bütün bunları ilk söyleyen kişi değildir, lakin tabloyu belirtmek açısından onu öne çıkarttık.

---

9 Ayrıca İbni Kuteybe, Maarif adlı eserinde başka alimlerle birlikte Tevrat'ı da delil olarak gösterir ve kurbanlık oğul İshak idi der. (bknz Maarif, İshak bölümü)İbni Kuteybe, bu eserinde Tevrat'tan özellikle Yaratılış Kitabından bir kısım alıntılar yapmıştır fakat eleştirel boyutu çok azdır.

10 bkz Zemahşeri, Razi, Bakara 87 tefsiri

11 bkz Tibyan, Bakara 246 tefsiri

12 bkz Bikai, Bakara 243 tefsiri

Öte yandan, bu bariz yanlışlıkların düzeltilmesi bir yana, en yaya kalınan konu ise Kuran'ın Tevrat'ı düzelticiliği konusu olmuştur. Çünkü İsrailiyat eleştirileri nihayetinde bozuk bilgileri reddetmedir, fakat bir de Kuran'ın düzelticiliği mevzusu var. İkincisi; İsrailiyatı kullanmıyorsunuz diyelim, fakat Kuran da özet geçiyor kıssaları ve önceki kitaplardan bahsediyor, dolayısıyla burada bir boşluk oluşuyor.

Mesela İsrailiyat eleştirilerinde çok öne çıkan isimlerden birisi olan İbni Kesir; özellikle senetlere dikkat ederek İsrailiyat eleştirileri yapar, Tevrat'ı tefsirinde hiç kullanmaz. Daha sonra yazdığı tarih kitabında ise Tevrat eleştirileri kısmen vardır.[13] Dikkat çeken bir diğer müfessir de Bikai, ki Tevrat ve İncil'den direkt ve gayet uzun alıntılar yapan ilk müfessirdir, ters kaçacak bazı yerleri özellikle aktarmamıştır, yanlışların kimisine değinse bile genel olarak eleştiri damarına çalışmamıştır. Beri yandan, Kitabı Mukaddes'ten direkt alıntılar yaptığı için gayet eleştirilmiştir. [14] Yani; en iyi ihtimalle, hem İsrailiyat hem Tevrat kullanılmıyor tefsirlerde ya da İsrailiyat kullanılmayıp Tevrat kullanılıyor fakat eleştiri ve düzelticilik vurgulanmadan kullanılıyor ki bu da azın azıdır. Bu ise İsrailiyat eleştirisini bizce zayıflatmış ve İsrailiyatı daha yıllarca gündemde tutmuştur, hatta şimdi bile tutmaktadır. Çünkü tabiri caizse tabiat boşluk kabul etmez. Kıssaların özet geçilmesi, önceki kitaplara vurgu gibi noktalar belli bir yönlendirme içeriyor. Bu bir tarafa gidecek..

Kuran'ın önceki kitapları düzelticiliği konusunda bazı örnekler ve gecikmenin nedenleri

Şimdi Tevrat'ta geçen bazı fahiş yanlışlıklar ve Kuran'ın bunları düzelticiliğine birkaç örnek verelim ki işin önemi anlaşılsın. Ki bir de ince düzelticilik konuları vardır, çok daha fazladır, fakat giriş olarak bu yeterlidir. Mesela muharref

---

[13] Muhtemelen ilk beş kitaptan sonrası elinde yoktur. Çünkü akışta oradan sonrasında Tanah'tan ayrılır ve rivayetlere geçer.

[14] bkz Tefsirde Kitab-ı Mukaddes'ten Nakilde Bulunmanın Meşruiyeti Bağlamında Bikâî-Sehâvî Polemiği, Mesut Kaya

Tevrat'ta; altın buzağıyı yapan Harun (as) olarak gösterilmektedir[15] İbrahim'in misafirleri kıssasında gelen üç kişiden biri Rabb'tir ve buzağıdan etinden de yerler[16], ayrıca İbrahim'in putperestlerle mücadelesi ve ateşe atılması geçmez, Rabbin emriyle Ur (ateş) adlı bir şehirden çıktığı geçer.[17] Adem'in tövbesi diye bir şey yoktur[18] Ayrıca şeytanın Adem'e ve insana niye düşman olduğu da geçmez.[19] Yunus ise başta kaçar, tövbe eder ama sonra kavmin cezalandırılmasını ister durur, Rabbe itiraz eder[20] Eyyub sıkıntı içine düşünce inkara varan sözler söylemiştir,[21] Musa'ya verilen Tevrat'ta açıkça ahiretten bahsedilmez vs. Öte yandan, bu gibi Kuran'ın düzelttiği çok bariz meseleler ancak son zamanlardaki tefsirlerde belirtilmeye başlanmıştır ki; bu gerçekten çok aşırı. Ki bazıları onlarda bile pek görülmüyor. Mesela Ala Suresi'nin son kısmında geçen; "Oysa ahiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Kuşkusuz bu ilk

---

15 bkz Tanah: Mısırdan Çıkış-32. bölüm, Kuran: Taha 86-97

16 bkz Tanah:Yaratılış-18. bölüm, Kuran: Hud 69-76, Hicr 51-60, Zariyat 25-34, Ankebut 31-32

17 [17] bkz Tanah: Yaratılış: 11: 24-32, 12. bölüm, 15:7, Kuran: Enam 74-83, Meryem 41-50, Enbiya 51-71, Şuara 70-89, Ankebut 16-27, Saffat 85-99, Mümtehine 4 Antrparantez; İbrahim (as)'ın Nemrut'la mücadelesi ve ateşe atıldığı Yahudi alt literatüründe geçer. Fakat resmi metinde "Kildanilerin Ur'undan çıktı" ifadesinin Ur şehrine hasredilmesi ve oradan çıktığının vurgulanması, arzı mevud açısından hayati önemde görülüyor. Kildanilerin Ur şehri, Fırat kıyısındadır. Tevrat metni İbrahim'i adeta sırf vaat edilen topraklar bağlamında işler. Yine bu mealden olmak üzere, Mekke'ye gidişi ve Kabe'yi yapışı da yoktur, sadece arzı mevudta bazı mezbahlar yapar. Dikkat çeken ise bunlardan en meşhuru, beytel (Arapçası beytullah) denilen yerin yakınlarındadır.   (bkz Yaratılış 12:8, 13:3)

18 bkz Tanah:Yaratılış-3. bölüm, Kuran: Bakara 37, Araf 23, Taha 122

19 bkz Tanah: Yaratılış 2 ve 3. Bölüm, Kuran: Bakara 34-36, Araf 11-27, Hicr 28-43, Kehf 50-52, Taha 115-122, Sad 71-85

20 bkz Tanah:Yunus Kitabı, Kuran: Enbiya 87-88, Saffat 140-145, Kalem 48-50

21 bkz Tanah: Eyüp Kitabı, Kuran: Sad 44

sahifelerde vardır, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde" [Ala 17-19] ayetlerinin tefsirinde, "Musa'ya verilen Tevrat'ta ahretin olduğu belirtiliyor, şu andaki Tevrat'ta ise böyle görülmemektedir, dolayısıyla Tevrat'ın tahrif edildiği vurgulanmaktadır" şeklinde bir izahata rastlamadık .

Denilebilir ki; bu kadar bariz tespitler nasıl bu kadar bekler?! Hem bunlar, bazısı Kuran'da defalarca geçen konular.. Yani, ille de sırayı ona getirmemek lazım ki böyle olsun adeta. Denilebilir ki; bu, tefsir işinin aşırı derecede iç piyasaya çalışmasından dolayı böyle olmuş görünüyor. Çünkü Kuran'ın delillendirilmesi konusu iyi işlenmemiş, belağat deliliyle ve çeşitli "önceden biliyorlardı" haberleriyle yetinilmiştir. Halbuki Kuran ellerindeki Kitaba hakimdi. Yani hem onda geçen konuları işlemekteydi hem de düzeltmekte.. Öyle ki bu düzelticiliklere nedense hiç itiraz olmamıştır. Asıl bunun delil edilmesi gerekirdi. İşte o zaman bu çerçeveye iyi yönelinirdi, ama öyle olmamıştır pek.

Aşılması gereken nokta: Modernizm ve Kitabı Mukaddes'in tefsirlerde kullanımı meselesi

Yakın zamanların ve günümüzün en büyük sorunu herhalde, Tevrat ve İncil metinlerinin, Kitabı Mukaddes'in, tefsirlerde direkt olarak kullanılmasının Seyyid Ahmet Han, Mevlana Muhammed Ali, Muhammed Esed gibi rasyonalist isimlerin bir geleneği olması. Yani adeta modernizmle Tevrat ve İncil'in tefsirlerde kullanılması arasında görünmez bir bağ oluşmuş. Bu yüzden geleneğe bağlı kişilerde büyük bir tedirginlik var bu hususta. Gerçi; Muhammed Abduh gibi, Mevdudi gibi modernist değil de ıslahçı sayılabilecek isimler de Tevrat ve İncil metinlerini kullanmışlardır, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çıkarılan Kuran Yolu Tefsiri de bu bağlamda önemli bir adım ama "derin gelenekte bu niye yok" meselesi çözülemediğinden ya da izah edilmediğinden tedirginlik sürmektedir. Dolayısıyla bu işe adeta dört koldan girişmek gerekmektedir. Öyle ki, nasıl ki batı medeniyeti, maddeyi çözdü, eskiden yanlış anlaşılmış denildi ve müthiş bir yönelim oldu, buna aydınlanma denildi, dünya tarihi bununla belirlendi, bizim de aydınlanma noktamız,

keşfimizi yönelteceğimiz nokta, hakikati ve dünya tarihini ortaya koyacağımız nokta bu meseledir. Ona göre bu meseleye ağırlık verilmeli.

Antiparantez; burada şunu belirtmek lazım ki, bu iş nihayetinde Kuran'ın iyice anlaşılması mevzusu ve gayet tabiidir bu bir kitab için. İyice anlamak ise değindiği noktalara bakarak olur, bu da en basit bir mesele. Ve şu da açık ki, Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği konusu, bin sene önce, büyük ölçüde bugünki düzeyde yapılabilirdi, yapılmalıydı. Fakat gecikmiştir de gecikmiştir. Bugün dahi bu işten hali olmaya çalışan aşırı sayıda insan var. Öyle ki işin derinliğinden çok, açıklanmasından çok bu durum insanı meşgul ediyor. Bunu biraz şeytanın oyunu olarak görmeli ve normalleştirmeli artık.

………………………………..